

יישוב ארץ ישראל בסוריא

הקדמה

- א. מדוע בסוריא מצווה דרבנן דוחה איסור דרבנן בשבת?
- ב. מתי עודדו חז"ל התיישבות בסוריא?

הקדמה

הארצות שכבש דוד המלך מארם, כגון ארם נהריים וארם צובא, וסיפחן לארץ ישראל, נקראו בחז"ל "סוריא". דין סוריא אינו כדין ארץ ישראל לכל דבר, מפני שנכבשו קודם שנכבשה כל ארץ ישראל, ובספרי (דברים עקב, פיסקא נא) נאמר: "אמר לו המקום: סמוך לפלטרין שלך (היבוסים בירושלים) לא הורשת, היאך אתה חוזר ומכבש ארם נהריים וארם צובא?", ולכן יצאה סוריא מכלל חוצה לארץ אבל לכלל קדושת ארץ ישראל לא הגיעה (רמב"ם הלכות תרומות פ"א ה"ג). על פי כלל זה נאמר בגמרא בגיטין (ת, א) שבשלושה דברים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלושה שוותה לחז"ל (ועיין בהמשך הפרק בעניין זה).

בפרק זה נדון בשני עניינים הקשורים להתיישבות בסוריא, ובמיוחד בדברי הרמב"ם.

א. מדוע בסוריא מצווה דרבנן דוחה איסור דרבנן בשבת?

המגן אברהם (אר"ח סימן שו סעיף יא ס"ק כ) הקשה: הרמב"ם (הלכות שבת פ"ו ה"א) פסק - "הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום יישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה. וכן הלוקח בית מהם בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה". המגן אברהם הסביר, שהרמב"ם דקדק בלשונו כשכתב "סוריא כארץ ישראל לדבר זה", כיוון שלשאר דברים אין לסוריא דין ארץ ישראל והיא כחז"ל, כמו שפסק בהלכות תרומות (פ"א ה"ג): "ארם נהריים וארם צובא ואחלב וכיוצא בהן... אינן כארץ ישראל... הן הנקראין סוריא".

והקשה המגן אברהם על הרמב"ם, שהרי במסכת גיטין (ת, א) נאמר: "בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל... חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל, והרוצה ליכנס לה בטהרה נכנס, והקונה שדה בסוריא כקונה בפארוני ירושלים. חייבת במעשר ובשביעית כארץ ישראל - קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש...". מבואר שבסוריא מותר לכתוב על ידי נכרי בשבת רק למאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש,

אבל הרמב"ם פסק (הלכות תרומות, שם) שכיבוש יחיד (=סוריא) לאו שמיה כיבוש, וחיובי תרומות ומעשרות שבה אינם אלא מדרבנן, אם כן מנין לו להתיר אמירה לנכרי בסוריא בשבת כמו בארץ ישראל, ומדוע מצווה דרבנן (בסוריא) תדחה איסורי שבות? ועוד שבמסכת עבודה זרה (כא, א) מבואר שבסוריא מותר לכתחילה למכור בתים לנכרי לדעת ר' יוסי, שהלכה כמותו, ואם כן משמע שלהלכה אין שם מצות יישוב ארץ ישראל, ולכן מותר למכור את הבתים, וודאי קל וחומר שאסור יהיה לקנות בשבת בתים מגוי!

א. המגן אברהם תירץ: "ואפשר דסבירא ליה דעל כל פנים איכא קצת מצווה בקניית בתים". תירוץ זה צ"ע.

ב. החסדי דוד תירץ את קושית המגן אברהם על פי התוספתא (כלים ב"ק פ"א ה"ה). נאמר שם: "בשלשה דברים שוה סוריא לארץ ישראל ובשלשה לחוצה לארץ... שלשה לארץ ישראל, שהקונה שדה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים, וחיבת במעשרות ובשביעית, ואם יכול ליכנס לה בטהרה טהורה". וקשה, הלוא ישנם דברים נוספים חוץ משה אלה, שבהם יש הפרש בין ארץ ישראל לחו"ל, כגון: בכור ומעשר שאין באים מחו"ל, עניין השראת שכינה ורוח הקודש, החיוב לעקור מתוכה עבודה זרה, ולהקריב בה בשעת היתר במות, ולא לימדנו התנא מה דין סוריא בדברים האלה. מדוע?¹

וחידש החסדי דוד, שהדברים שנמנו בברייתא הם אליבא דכולי עלמא. גם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, בשלשה דברים אלה ראו חכמים להשוות את סוריא לארץ ישראל מדבריהם. ובשאר ההלכות שנזכרו לעיל יש מחלוקת כיצד להתייחס לסוריא.

והוסיף, שקיים הבדל בין נוסח התוספתא שלפנינו לתוספתא שהובאה בבבלי (גיטין ח, ב). בבבלי נאמר: "חיבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל". משמע שלעניין זה סוריא כארץ ישראל לגמרי (ואפילו להקל, כגון לעשר מפירותיה על פירות ארץ ישראל), וזאת מכיוון שסוגיית הבבלי היא כמאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש. ואילו בתוספתא נאמר: "וחיבת במעשרות ובשביעית", והושמטו המילים "כארץ ישראל", ומכאן שדעת התנא שבתוספתא היא שגם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, מדרבנן - ולחומרא בלבד - חיבת סוריא במעשר ובשביעית. וכן הדין לשני הדברים הנוספים שנמנו שם, שאחד מהם הוא "הקונה שדה בסוריא כקונה בפרוור

1. האחרונים הקשו - מדוע לא הזכירו בברייתא ששוותה סוריא לחו"ל לעניין מעשר שני, שלא חיבו להפריש מעשר שני בסוריא (ש"ע סימן שלא סעיף קלא)? הפורת יוסף (גיטין ח, ב) הקשה: לדברי ה"ן במסכת תענית (פ"ג) שכתב שלתענית שוותה סוריא לארץ ישראל, מדוע אינה נמנית בתוספתא? וצ"ע.

שבירושלים". מקור דברי הרמב"ם בהלכה זו הוא אם כן מהתוספתא, שהיא גם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, ובכך מתורצת הקושיה.

[הערה: הרמב"ם בפירושו המשניות (מסכת אהלות פ"ח מ"ז מהדורת הרב י' קפאח), על המשנה "הקונה שדה בסוריא... חייבת במעשרות ושביעית" כתב: "ובתוספתא]א[כלים (פ"א ה"ה) "בשלשה דברים שוות]ה[סוריא לארץ ישראל ובשלשה לחוצה לארץ... ושלשה כארץ ישראל, הקונה שדה בסוריא הרי הוא כקונה בפרור שבירושלים, וחייבת במעשרות ובשביעית, ואם יכול להכנס לה בטהרה - טהורה". מפורש שגירסתו בתוספתא אינה כגירסת הבבלי שנוספו בה המילים "כארץ ישראל" אלא כגירסת התוספתא שלפנינו שהשמיטה מילים אלו, וזו ראייה לדברי החסדי דוד ולהסברו ברמב"ם. ראה עוד להלן באות ג'.]

ג. בספר מור וקציעה (הרב יעקב עמדין, על הטור, א"ח סימן שו) תירץ, שמהסוגיה בגיטין נראה שהדינים הנזכרים ביחס לסוריא נכונים גם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש. הרי בלאו הכי נאמר בברייתא שישנם דברים בהם שווה סוריא לחוץ לארץ, לכן גם למאן דאמר שבסוריא כיבוש יחיד שמיה כיבוש, אין הכיבוש עושה את סוריא כארץ ישראל מהתורה לכל דבר, אלא הוא כיבוש מדרבנן. ואם כן ניתן לתרץ ולומר שהדין המתיר קניית בתים בסוריא בשבת, נאמר גם לדעה הסוברת שכיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש (והרמב"ם בהלכות תרומות נתן טעם מדוע אין דין סוריא וכיבוש יחיד כארץ ישראל לכל דבר).

כך משמע גם מדברי החתם סופר (בחיידושי למסכת גיטין ח, א סוף ד"ה בשלשה), שכתב: "מה שכתוב בברייתא דכיבוש יחיד שמיה כיבוש, היינו מפני ששוותה לארץ ישראל לתרומות ומעשרות, אבל במה שכותבין עליו אונו אפילו בשבת לא... כי אפילו לאו שמיה כיבוש, מכל מקום [סוריא] כמוהו כארץ ישראל. כנלע"ד". מבואר בדבריו שרק הדין ש"חייבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל", הוא דווקא אליבא דמאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש, אבל הדין ש"הקונה שדה בסוריא כקונה בפרור שבירושלים" הוא לכולי עלמא, גם אליבא דמאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש. לפי זה, הרמב"ם פסק "שסוריא כארץ ישראל לדבר זה", כיוון שדין זה הוא גם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש.

בנו של החתם סופר, הכתב סופר (בחיידושי למסכת גיטין ח, א ד"ה תנו רבנן), הוכיח זאת מלשון הגמרא, שמקשרת רק את הדין שחייבת במעשרות ובשביעית לדעה הסוברת שכיבוש יחיד שמיה כיבוש - ומאיך על תחילת הברייתא "בשלשה דברים שוותה סוריא לארץ ישראל" לא נאמר שהם אליבא דמאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש, משמע שהסבר זה מתייחס רק לדין שחייבת במעשרות ובשביעית דווקא, ולא לדין שכותבין עליו אונו אפילו בשבת, וסיים "והיא ראייה נכונה".

ראיית הכתב סופר אינה מוכרחת. אמנם בברייתא נאמר "בשלשה דברים שוותה סוריא לארץ ישראל", אבל הדין הראשון הוא "חייבת במעשר ובשביעית", ועליו

נאמר בסוגיה - "קסבר כיבוש יחיד שמיה כיבוש". יתכן שהכוונה גם לשתי ההלכות הנוספות שבברייתא, ולא רק לדין זה, אבל כיוון שבסדר ההלכות הוא הראשון, נאמר עליו ההסבר כיבוש יחיד ולא חזרו על כך בהלכות הנוספות.

נלענ"ד שניתן להביא ראיה משינוי סדר ההלכות בין התוספתא במסכת כלים לתוספתא שהובאה בבבלי. בתוספתא כלים סדר ההלכות הוא: (1) הקונה שדה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלם; (2) וחייבת במעשרות ובשביעית; (3) ואם יכול ליכנס לה בטהרה - טהורה. זה גם סדר ההלכות בתוספתא כמו שמובאת בפירוש המשניות ברמב"ם באהלות. לעומת זאת בתוספתא שבבבלי סדר ההלכות הוא²: (1) חייבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל; (2) והרוצה ליכנס לה בטהרה - נכנס; (3) והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלים. בבבלי הפרידו בין שתי ההלכות - חייבת במעשרות ובשביעית והקונה שדה בסוריא. לעומת זאת בתוספתא במסכת כלים, הם נכתבו בסמוך זה ליד זה.

נלענ"ד שהסיבה לשינוי הסדר ולהפרדה בין שתי ההלכות הללו, למרות העניין המשותף להם, היא כדי ללמדנו שהטעם שונה. ההלכה "חייבת במעשרות ובשביעית כארץ ישראל" היא רק למאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש ולכן באה התוספתא "כארץ ישראל". לעומת זאת ההלכה "והקונה שדה בסוריא כקונה בפרוארי ירושלים" היא לכולי עלמא, גם למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, ומכאן ראיה לדברי החתם סופר והכתב סופר.

סיוע להסבר המור וקציעה והחתם סופר בסוגיה, מצאתי בדברי הרב ישעיה דטראני (הרי"ד) שהבין כך את הסוגיה (למרות ששיטתו שונה ואכמ"ל). הוא הסביר³ שהתירו בסוריא לקנות בית בשבת למרות "שאינה ארץ ישראל גמורה, דכיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש, אלא [כיוון] שחכמים השוו אותה לעניינין מיוחדין כארץ ישראל". המהדיר⁴ הוסיף - למרות שהסוגיה בגיטין היא למאן דאמר כיבוש יחיד שמיה כיבוש, סבירא ליה לרבנו (הרי"ד) דבבא זו, דכותבין עליו אונן בשבת, היא לכולי עלמא, וכן הוא דעת הרמב"ם (הלכות שבת פ"ו ה"א).

2. ישנו שינוי גם בסדר ההלכות בשלשה דברים שבהם לא שוותה סוריא לארץ ישראל. אך כאן השינוי הוא בגלל ההקשר לסוגיה. הסוגיה (שם ח, א) עוסקת בשאלה האם עכו כחור"ל, יהאם המוכר עבדו לסוריא כמוכר בחור"ל, ולכן שינו את סדר ההלכות ברישא שבתוספתא.
3. פסקי הרי"ד, עירובין סז, ב עמ' קכא; תשובות הרי"ד, סימן פח עמ' שצה; ספר המכריע, ערך נו עמ' שנג.
4. הרב דב קרואיזר, פסקי הרי"ד שם, הערה 107.

ד. בספר שבט סופר (בחידושויו על מסכת גיטין ח, א) ⁵ תירץ את קושייתו השניה של המגן אברהם (מכך שמותר למכור לגוי בית בסוריא) על פי דברי התוספת שבת. המגן אברהם הבין וכתב במפורש, שדין זה של קניית השדה אינו מהטעם של יישוב ארץ ישראל אלא משום הלאו של "לא תחנם" (דברים ז, ב) - לא תתן להם חניה בקרקע, והקשה את הקושיות דלעיל⁶. בספר תוספת שבת (שם) הקשה עליו: (1) במסכת גיטין (ח, ב) נאמר שטעם הדין הוא משום "יישוב ארץ ישראל" ולא משום "לא תחנם". (2) איסור "לא תחנם" הוא שלא למכור להם קרקע, כי אז היהודי בעצמו נותן חניה לגוי בידיים (במילים אחרות, איסור נתינה להם), אבל כשיש לגוי קרקע בארץ ישראל לא שמענו שיש חיוב על ישראל לקנות ממנו את הקרקע כדי לסלקו מארץ ישראל, חיוב שידחה איסור שבות שהוא מדרבנן⁷! מכח קושיות אלו דחה התוספת שבת את דברי המגן אברהם והסביר שטעם הדין הוא משום יישוב ארץ ישראל, כפשוט משמעות חז"ל. לכן, הסביר השבט סופר, רק משום מצות יישוב ארץ ישראל, שפירש רש"י (שם) "לגרש עכו"ם ולישב ישראל בה" התירו לקנות שדה בסוריא. והוסיף - למרות שבסוריא אין את הלאו של "לא תחנם" מהתורה, למאן דאמר כיבוש יחיד לאו שמייה כיבוש, מכל מקום יישוב ארץ ישראל שייך גם בסוריא, כיוון שנתקדשה לכמה דברים כמבואר ברמב"ם. מסיבה זו מצווה לגרש משם את הנוכרי, כדי שיקיימו שם ישראל מצוות התלויות בארץ, אף על פי שכשמוכר שם קרקע לגוי אין ישראל עובר על "לא תחנם". מסיבה זו נאמר בגמרא "משום יישוב ארץ ישראל" ולא "משום לא תחנם"

5. הרב שמחה בונים סופר, נכד החתם סופר ובנו של הכתב סופר. גם הוא וגם אביו הסבירו מדוע שינה הרמב"ם מלשון חז"ל כשכתב "הקונה בית בסוריא" ואילו בגמרא הלשון היא - "הקונה שדה בסוריא" ואכמ"ל.
6. בספר ויואל משה (מאמר יישוב ארץ ישראל, סימן סג, עמ' רסב ועמ' שמז-שמח) הוסיף, שבקנין בית, שהוא לגרש הגויים, מתקיימים הלאוין של "לא ישבו בארצך" (רמב"ם ספר המצוות, ל"ח נא) ו"לא תחנם" שהם לאוין גמורים לכל הדעות אף בזמן הגלות, כיוון שהטעם בתורה "פן יחטיאו אותך ל"י שייך לעולם, כי תמיד גרים אנשים בארץ ישראל. קדמו לו הרבנים שהתנגדו בחריפות לעלייה לארץ, כגון: האדמו"ר מוהרש"ב לבית חב"ד (אגרות קודש תתקנ"א, ח"ד, עמ' קפז-קפט), והמנחת אלעזר ממונקאטש (שו"ת, ח"ה סימן יב), אלא שלגבי הלאו של "לא תחנם" טענו שהוא נהג רק כשישראל על אדמתם והארץ בשלטונם, אבל כשגלינו מעל אדמתנו והארץ ביד גויים ליכא "לא תחנם", וכמו שכתב הפרי מגדים (או"ח סימן שו) באשל אברהם (ס"ק כ), ולכן בימינו ליכא "לא תחנם". המנחת אלעזר (שם) הוסיף, "הא בהא תליא, דכיוון דאין מצות ישיבת ארץ ישראל בזמן הזה מדאורייתא, ממילא אין מן התורה לאו ד'לא תחנם' לדירת גויים" [הערה: בפרי מגדים (שם) מבואר שאין קשר בין "לא תחנם" למצות יישוב ארץ ישראל. לדעתו, למרות שבימינו (= בימיו) איסור "לא תחנם" איוו נהג - מצות יישוב ארץ ישראל קיימת].
- אנו לא ניכנס לדיון בשאלה האם כשגלינו מארצנו, והארץ ביד גויים, האם איסור "לא תחנם" קיים או לא, מפני שנוהג רק כשישראל על אדמתם והארץ בשלטונם (מה עוד שכידוע, אסר החזון איש את מכירת הקרקע בשביעית גם בזמן שהשלטון היה ביד הגויים משום לא תחנם), כיוון שזכינו בחסדי ה' יתברך לשלטון ישראל בארץ ישראל, ולפיכך גם לדעתם בימינו קיים איסור "לא תחנם".
7. יש מצות "לא ישבו בארצך" (שמות כג, לג). הערת הרב אביגדור נבנצל. אך יש להעיר שזה אינו איסור "לא תחנם".

כיוון שבקניית קרקע אין "לא תחנם", אלא יישוב ארץ ישראל בלבד. לכן התיר הרמב"ם שבות בקונה בית בסוריא, כיוון שהטעם הוא משום יישוב ארץ ישראל⁸.

ב. מתי עודדו חז"ל התיישבות בסוריא?

לכאורה ישנה סתירה בהלכות שנאמרו בחז"ל וברמב"ם לעניין סוריא. במשנה במסכת חלה (פ"ד מ"א) נאמר: "הקונה בסוריא כקונה בפרוור שבירושלים". בתוספתא המובאת בבבלי (גיטין ה, א) נאמר: "בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל... והקונה שדה בסוריא כקונה בפארורי ירושלים... למאי הלכתא? אמר רב ששת: לומר שכותבין עליו אוננו (שטר) ואפילו בשבת... משום יישוב ארץ ישראל לא גזור רבנן". מפורש שכדי לקנות שדה בסוריא התירו איסור דרבנן בשבת.

מאיך, במסכת שביעית (פ"ו מ"ב) נאמר: "עושין בתלוש בסוריא אבל לא במחובר. דשין וזורין ודורכין ומעמרין אבל לא קוצרין ולא בוצרין ולא מוסקים". הראשונים והאחרונים הסבירו משנה זו על פי הירושלמי (שביעית פ"ו ה"ב דף יז, א), האומר: "[אבל לא במחובר] אמר רבי אבהו: שלא יהו הולכים ומשתקעין⁹ שם. בתלוש למה הוא מותר? מן גו דו חמי רווחא קריב לא נפק" (מתוך שהוא רואה שהריוח מועט בסוריא לא יצא להשתקע שם¹⁰).

8. בדרך זו הסביר גם הרב חנוך הנדל פרידלאנד (ספר דברי חנוך, לעמבערג תרמ"ד, או"ח סימן כו בסופו; שיבת ציון ח"א עמ' 91) אלא שהוסיף שמה שהתירו למכור בתים לנוכרי בסוריא הוא רק מחמת עוני ומדוחק, ורק כשאינו מוצא ישראל שיקנה - כן הוא תמיד כשמוכר מאחוזתו, עיין רש"י ויקרא כה, יד. וכמו שנדחית מצות יישוב ארץ ישראל מפני דוחק מזונות או כשאינו מוצא להשתכר, או כדי ללמוד תורה ולישא אשה, שאז מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל, כמו כן מותר למכור קרקע לנוכרי בסוריא אם אין לו אפשרות אחרת, אבל בארץ ישראל שיש לאו של "לא תחנם" אסור בכל אופן. וכן כתב הרמ"א (או"ח סוף סימן תרנו) שבמצוות לא תעשה ייתן כל ממונו קודם שיעבור על לא תעשה. ומצאנו כיוצא בזה, למשל, מצווה לכתוב ספר תורה, ולמרות זאת מותר למוכרו כדי ללמוד תורה ולישא אשה, ולכמה פוסקים בספר תורה של יחיד מותר למכור אף למזונות, וכן ביישוב ארץ ישראל עצמה, מצווה לילך ולגור בארץ ישראל, ולמרות זאת אם לא מיתדר ליה ואינו מוצא להשתכר, מותר לו לצאת. כך גם במצות קניית בית בסוריא, למרות שמתיר לו למכור מחמת דוחקו, מכל מקום כשיש יכולת בידו לקנות שם בית או שדה מצווה גדולה עושה, ומצווה זו דוחה אף שבות בשבת.

יש להעיר, שהקושי בהסבר זה הוא שההיתר למכור שדה בסוריא נאמר במסכת עבודה זרה ובשולחן ערוך בסתמא, ולא דווקא במצב של עוני ודוחק כשאינו מוצא ישראל שיקנה! הסברים נוספים בדברי המגן אברהם, ראה: חידושי חתם סופר, גיטין ה, א ד"ה בשלשה; ארץ הצבי, פרק כה עמ' קמט-קנ; הרב ש"ג מרל, זכרון יעקב, ח"ב, סימן כה סעיף ב, עמ' לט ועוד.

9. גירסת הר"ש משאנץ, שביעית פ"ו מ"ב, "שלא יהיו תקועין ומשתקעין שם".

10. הבאנו את פירוש הפני משה, שפירש "לא נפיק - לסוריא". לפירוש זה קשה הלשון "רווחא קריב". הפני משה הסביר שלרווח מועט קוראים רווח קרוב, מפני שהוא קרוב להמצא. גירסת הגר"א "רווחא ציבחר", פירושו ריווח מועט. וכונתו, דתלוש הוא ריווח מועט, ולכן לא חששו שיניח את ארץ ישראל ויעזוב לסוריא. מפרשים אחרים לעומתם פירשו, "לא נפיק - לחוץ לארץ". ניסח זאת הר"ש סירלאו: מכיוון שמוצא ריווח מועט (היינו ריווח כלשהו) בקרוב לו (היינו בסוריא) לא יצא מן הארץ להשתקע בחו"ל. ראה עוד: הרב י' ליברמן, משנת יוסף, שביעית פ"ו מ"ב, ח"ב, עמ' קלו-קלז.

קשה, מכאן משמע שחכמים לא רצו שיצאו מארץ ישראל לסוריא לקנות קרקע ולגור שם. לעומת זאת מהמשנה במסכת חלה (שם) ומהתוספתא בבבלי במסכת גיטין (שם) מבואר שחכמים כן רצו שיקנו קרקע בסוריא ויתיישבו שם, שהרי גם שם התירו איסור דרבנן בשבת משום יישוב ארץ ישראל? אמנם היה אפשר לתרץ שזו מחלוקת תנאים, אך הרמב"ם פסק להלכה הן את המשנה בחלה והן את התוספתא במסכת גיטין: בהלכות שבת (פ"ו ה"א) פסק: "הלוקח בית בארץ ישראל מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב לו שטר בשבת, שאמירה לגוי בשבת אסורה מדבריהם, ומשום יישוב ארץ ישראל לא גזרו בדבר זה. וכן הלוקח בית מהם בסוריא, שסוריא כארץ ישראל לדבר זה". מאידך, בהלכות שמטיה ויובל (פ"ד ה"ז) פסק: "סוריא, אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה, גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל, כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם" (ראה עוד: שם, פ"ח ה"ט, ובפירושו המשניות לרמב"ם, שביעית פ"ו מ"ב). אם כן כיצד ניישב את שתי ההלכות הללו זו עם זו?

יש לומר, שחז"ל עודדו קניית קרקע ומגורים בסוריא, אבל לא על חשבון החלשת הישוב היהודי בארץ ישראל המערבית, שבו מרוכז ונמצא עיקר הישוב היהודי בארץ ישראל. סוריא למרות שהיא כיבוש יחיד, בגלל שהיא קרובה לארץ ישראל, עשאה כאיזור הספר בארץ ישראל, כיוון שהיא מגינה ושומרת על ארץ ישראל.

לפיכך, הדגש בהלכה זו הוא על "הקונה שדה בסוריא". כאשר יהודי קונה שדה מגוי בסוריא הוא מעביר קרקע מרשות הגוי לרשות ישראל, ולדעת הרמב"ם מעשה קנין זה הוא כיבוש יחיד (הלכות תרומות פ"י ה"י). קנין כזה עודדו חז"ל, ומסיבה זו התירו לצורך זה איסור דרבנן בשבת (ולא חילקו אם הקונה הוא מארץ ישראל, מסוריא או מחו"ל). עם זאת, אם נתיר בשביעית בסוריא עבודות במחובר, התוצאה מהיתר זה תהיה שיהודים יעזבו את ארץ ישראל ויעברו לגור בסוריא, מתוך שקשה עליהם שמירת השמיטה בארץ, ועל ידי כך יקטן ויחלש הישוב היהודי העיקרי בארץ ישראל המערבית. לדבר כזה התנגדו חכמים, ולכן אסרו מלאכות במחובר לקרקע בסוריא, "כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם"¹¹.

[החזון איש (שביעית סימן ג סעיף כא, דף צד, א) טען שדין הירושלמי נאמר רק על סוריא, "אבל לא בשאר הארץ שלא כבשוה עולי בבל", כיוון שהטעם בסוריא הוא "שלא יהו הולכין ומשתקעין שם", אך "לשאר הארץ לא חששו [כיוון] שאינם אלא כרכים בודדים שלא כבשוה, אבל סוריא [ארץ] רחבת ידים טפי. ועוד, עיקר הארץ

11. הרב אביגדור נבנצל תירץ (במכתב אלי): לכלל ישראל, טוב שסוריא תהיה ביד ישראל. לאיש ישראל הפרטי, טוב לדור בארץ ישראל.

שלא כבשה עזרא אין עוון כל כך אם ישתקעו שם, דמכל מקום ארץ ישראל היא, מה שאין כן בסוריא".]

הדיבור בלשון הקודש בא"י קובע את שייכותנו אליה הרב שלמה מלוצק, תלמידו המובהק של המגיד ר' דב בער ממזריטש, שהיה רבו של רבי שלום מבעלו, כתב בספרו דברות משה (ירושלים תשט"ז, פרשת ט"ח עמ' ס) כי הדיבור בלשון הקודש קובע את שייכותנו לארץ ישראל.

"הנה עיקר הקדושה והחיות של כל העולם, הם הדיבורים והאותיות, שנבראו בהם כל העולמות כמו שכתוב 'בדבר ה' [שמים נעשו] (תהלים לג, ו), הוא בארץ ישראל והקדושה, כי משם הושתת העולם. והתי"ו הוא סיום האלפא ביתא ושורשו ובית קיבול לכל הא"ב. ולכן אצל גבולין של ארץ ישראל כתיב (במדבר לה, ז') 'תתאו לכם' והתאוויתם לכם' - הכל לשון תי"ו - כי שם עיקר הדיבורים והאותיות של כל העולם כנ"ל. ולכן כל הנביאים לא נבאו אלא בארץ ישראל, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא פרשת בא פרשה א, ד) בעניין נבואת יונה שברח מארץ ישראל, כי שם הדיבור הקדוש הנקרא פי ה': ולכן היתה נסיעתם של ישראל לירושלם את ארץ ישראל, הכל על פי ה', כמו שכתוב 'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו... (במדבר ט, כג).

ובזה יובן מה שפירש רש"י ז"ל (בענין תשובת המרגלים) על פי הספרי על הפסוק (במדבר יג, כו) 'יישובו אותנו דברי' - באיזה לשון הם מדברים, והוא מחוסר הבנה. ונראה לומר, כיוון שעיקר הדיבורים והאותיות הם [שורש שלהם נכך באהלי יעקב ח"ב עמ' נה] בארץ הקדושה כנ"ל, אם כן מוכרח שהעם היושב עליה יהיו מדברים בלשון הקודש, שהיא הדיבור הקדוש שבו נבראו כל העולמות. ואם אינם מדברים בלשון הקודש, אם כן הארץ אינה שייך להם, ובנקל לגרשם מן הארץ ושלנו היא, כי אנו מדברים בלשון הקודש".